

ברכות פרק שני היה קורא בתורה

(ברכות יג, א)

משנה:

היה קורא (פרשת קרית שמע) בתורה, והגיע זמן המקרא (זמן קרית שמע): אם כוון לבו – יצא.

בפרקים (בין ההפסקות; ולקמן מפרש להו במתניתין: בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע כו') – שואל מפני הכבוד (שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום) ומשיב ("שלום" אם הקדימו לו; ובגמרא פריך: כיון דשואל – פשיטא דמשיב!); ובאמצע (באמצע הברכה או הפרשה) – שואל מפני היראה (אדם שהוא ירא מפניו שלא יהרגהו, אבל מפני הכבוד – לא) ומשיב – דברי רבי מאיר;

רבי יהודה אומר: באמצע – שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים – שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. (בגמרא מפרש פלוגתייהו.)

אלו הן 'בין הפרקים': בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה ל'שמע', בין 'שמע' ל'והיה אם שמוע', בין 'והיה אם שמוע' ל'ויאמר', בין 'ויאמר' ל'אמת ויציב'; רבי יהודה אומר: בין 'ויאמר' ל'אמת ויציב' לא יפסיק (בגמרא (דף יד) מפרש טעמייהו).

אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה פרשת שמע ל'והיה אם שמוע'? – כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצות; 'והיה אם שמוע' ל'ויאמר'? – ש'והיה אם שמוע' נוהג בין ביום ובין בלילה (דמשתעי בתלמוד תורה, דכתיב (דברים יא, יט) ולמדתם אותם את בניכם), 'ויאמר' אינו נוהג אלא ביום בלבד (דמשתעי בציצית, שאינה נוהגת אלא ביום, דכתיב וראיתם אותו – פרט לכסות לילה (שבת דף כז:)).

גמרא:

שמע מינה מצות צריכות כוונה (שיהא מתכוין לשם מצות, ותקשה לרבה, דאמר במסכת ראש השנה (דף כח.) 'התוקע לשיר – יצא')!?

מאי 'אם כוון לבו'? – לקרות (אבל לצאת ידי מצוה – לא בעינן שיהא מתכוין, אלא לקרות בתורה בעלמא).

לקרות? והא קא קרי (הא בקורא קא עסיק תנא ואתי, דקתני 'זיה קורא בתורה')? בקורא להגיה (את הספר אם יש בו טעות: דאפילו לקריאה נמי לא מתכוין).

תנו רבנן: 'קרית שמע ככתבה' (בלשון הקדש) – דברי רבי; וחכמים אומרים: ככל לשון'.

מאי טעמא דרבי?

אמר קרא [דברים ו, ו]: 'והיו [הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך] – בהוייתן יהו. ורבנן מאי טעמייהו?

אמר קרא [דברים ו, ו]: 'שמע [ישראל ה' אלקינו ה' אחד]' – ככל לשון שאתה שומע. ולרבי נמי הא כתיב 'שמע'?

ההוא מבעי ליה 'השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפין'.

ורבנן סברי להו כמאן דאמר 'לא השמיע לאזנו – יצא'.

ולרבנן נמי, הא כתיב 'והיו'?

ההוא מבעי להו 'שלא יקרא למפרע'.

ורבי, שלא יקרא למפרע מנא ליה?

נפקא ליה מ'דברים הדברים' (דהוה ליה למכתב 'והיו דברים אלה' למדרש שיקרא הדברים כסדרן, ולא למפרע, כגון 'ובשעריך ביתך מזוזות')

ורבנן?

'דברים הדברים' לא דרשי.

למימרא דסבר רבי דכל התורה כולה ככל לשון נאמרה, דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה, 'והיו' דכתב רחמנא למה לי (מדאיצטריך ליה

קרא לקרית שמע שתהא ככתבה – סבירא ליה בשאר כל התורה בכל לשון נאמרה לקרות)?

איצטריך, משום דכתיב 'שמע' (דלא תדרוש 'שמע' – בכל לשון שאתה שומע' כרבנן).

למימרא דסברי רבנן דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה, דאי

סלקא דעתך בכל לשון נאמרה – 'שמע' דכתב רחמנא למה לי?

איצטריך משום דכתיב 'והיו'.

תנו רבנן: ' [דברים 10:] והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך] 'והיו' - שלא יקרא למפרע; 'הדברים על לבבך' - יכול תהא כל הפרשה צריכה כוונה? - תלמוד לומר 'האלה' עד כאן (עד על לבבך) צריכה כוונה, מכאן ואילך אין צריכה כוונה - דברי רבי אליעזר; אמר לו רבי עקיבא: הרי הוא אומר

(ברכות יג, ב)

'אשר אנכי מצוך היום על לבבך' מכאן אתה למד שכל הפרשה כולה צריכה כוונה!

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי עקיבא. איכא דמתני לה (להא דרבה בב"ח) אהא, דתניא [תוספתא ברכות פ"ב מ"ב]: 'הקולא את שמע צריך שיכין את לבו; רבי אחא משום רבי יהודה אומר: כיון שכוון לבו בפרק ראשון (כל פרשת שמע) - שוב אינו צריך'; אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי אחא שאמר משום רבי יהודה.

תניא אידך: 'והיו' - שלא יקרא למפרע; 'על לבבך' - רבי זוטרא אומר: עד כאן (פרק ראשון) מצות כוונה (קסלקא דעתא דכוונה בלא קריאה), מכאן ואילך (פרשת והיה אם שמוע) מצות קריאה.

רבי יאשיה אומר: עד כאן מצות קריאה, מכאן ואילך מצות כוונה! (כולה מפרש לה ואזיל). [עיי' הגהות הב"ח אות א: הסברי רש"י כולם על דברי רבי זוטרא]

מאי שנא מכאן ואילך מצות קריאה? - דכתיב 'לדבר במ' [דברים יא, יט:] ולמדתם אתם את בניכם לדבר במ' בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך? הכא נמי הא כתיב 'ודברת במ' [דברים 10:] ושנתם לבניך ודברת במ' בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך? הכי קאמר: עד כאן מצות כוונה וקריאה, מכאן ואילך קריאה בלא כוונה;

ומאי שנא עד כאן מצות כוונה וקריאה? דכתיב 'על לבבך... ודברת במ' ? התם נמי הא כתיב 'על לבבכם... לדבר במ' ?!

ההוא מבעי ליה לכדרבי יצחק, דאמר [דברים יא, יח] ושמתם את דברי אלה [על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם] - צריכה שתהא שימה כנגד הלב (דהא ושמתם דכתיב - לאו בקריאה וכוונה איירי, אלא בשימת תפילין של יד: שיהא שם אותה על גובה של יד כנגד הלב: על קבורת הזרוע; ברד"ן).

אמר מר: 'רבי יאשיה אומר: עד כאן מצות קריאה, מכאן ואילך מצות כוונה'; מאי שנא מכאן ואילך מצות כוונה, משום דכתיב 'על לבבכם'? הכא נמי הא כתיב 'על לבבך'?

הכי קאמר: 'עד כאן מצות קריאה וכוונה, מכאן ואילך כוונה בלא קריאה';

ומאי שנא עד כאן מצות קריאה וכוונה, דכתיב 'על לבבך... ודברת במ' ? התם נמי הא כתיב 'על לבבכם... לדבר במ' ?

ההוא בדברי תורה כתיב (כדמוכח קרא ולמדתם אותם את בניכם [לדבר במ'] [דברים יא, יט]), והכי קאמר רחמנא: אגמירו בנייכו תורה כי היכי דליגרסו בהו.

תנו רבנן: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד' - עד כאן (פסוק ראשון לבדו) צריכה כוונת הלב, דברי רבי מאיר.

אמר רבא: הלכה כרבי מאיר.

תניא: 'סומכוס אומר: כל המאריך באחד - מאריכין לו ימיו ושנותיו'.

אמר רב אחא בר יעקב: ובדלי"ת (ולא בחי"ת: דכל כמה דאמר 'אח' בלא דל"ת - לא משתמע מידי, ומה בצע בהארכתו! אבל בדל"ת יאריך עד כשיעור שיעשו בלבו יחיד בשמים בארץ ולא רבע ורחוותיה, כדמפרש לקמן).

אמר רב אשי: ובלבד שלא יחטוף בחי"ת (בשביל אריכות הדל"ת לא ימהר בקריאתה: שלא יקראנה בחטף בלא פתח, ואין זה כלום).

[## וכיצד מאריך בדל"ת? כמו שעושים עולי תימן ואחרים מעדות דוברות ערבית: כמו th רפה באנגלית, כמו במלה then; לעומת זאת את האות 'ת' רפה הוגים כמו th במלה think.].

רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי חייא בר אבא, חזייה דהוה מאריך טובא, אמר ליה: כיון דאמליכתי למעלה ולמטה ולא רבע

רוחות השמים (שהארכת שיעור שתחשוב בלבך "ה' אחד בשמים ובארץ וארבע רוחותיה") - תו לא צריכת.

אמר רב נתן בר מר עוקבא אמר רב יהודה: 'על לבבך' - בעמידה (אפילו לבית הלל, דאמרי [לעיל יא.] עוסקין במלאכתן וקורין ומהלכין וקורין - מודים הם שצריך לעמוד במקום אחד עד המקרא הזה, לפי שעד כאן מצות כוונה).

'על לבבך' סלקא דעתך? אלא אימא 'עבד' 'על לבבך' בעמידה, מכאן ואילך - לא;

ורבי יוחנן אמר: כל הפרשה כולה בעמידה.

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי אחא שאמר משום רבי יהודה [כיון שכוון לבו כפוק ראשון - שוב אינו צריך].

תנו רבנן: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד' [דברים י, ד] - זו קרית שמע של רבי יהודה הנשיא.

אמר ליה רב לרבי חייא: לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים (שהיה שונה לתלמידיו מקודם זמן קרית שמע, וכשהגיע הזמן - לא ראיתיו מפסיק)!

אמר ליה: בר פחתי! בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים.

חוזר וגומרה (לאחר שעמדו התלמידים) או אינו חוזר וגומרה?

בר קפרא אומר: אינו חוזר וגומרה; רבי שמעון ברבי אומר: חוזר וגומרה.

אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון ברבי: בשלמא לדידי, דאמינא אינו חוזר וגומרה - היינו דמהדר רבי אשמעתא דאית בה יציאת מצרים (לשנות לתלמידים בכל יום שמעתא דאית בה יציאת מצרים במקום פרשת ציצית ואמת ויצב), אלא לדידך, דאמרת חוזר וגומרה - למה ליה לאהדורי?

כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה (בזמן קרית שמע).

אמר רב אילא בריה דרב שמואל בר מרתא משמיה דרב: אמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ונאנס בשינה - יצא.

אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: בפסוקא קמא (אם ראיתני מנמנס) - צערן (צערני עד שאנער יפה בפסוק ראשון), טפי לא תצערן.

אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה: אבוך היכי הוה עביד?

אמר ליה: בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה, טפי לא הוה מצער נפשיה.

אמר רב יוסף: פרקדן (שוכב על גבו ופניו למעלה) לא יקרא קריאת שמע.

מקרא הוא דלא ליקרי, הא מיגנא שפיר דמי? והא רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד (שמא יתקשה אברו בתוך שנתו ונראה לרבים והוא דרך גנאי)!

אמרי: מיגנא (לישן) כי מצלי [בהטייה, קצת על צדו] - שפיר דמי (כשהוא מוטה על צדו מעט שפיר דמי אבל מקרי ק"ש אפילו מצלי נמי אסור שמקבל עליו מלכות שמים דרך שורה וגאווה); מקרא, אף על גב דמצלי - נמי אסור.

והא רבי יוחנן מצלי וקרי?

שאני רבי יוחנן דבעל בשר הוה.

ובפרקים שואל [מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם]:

משיב מחמת מאי? אילימא מפני הכבוד - השתא משאל שאיל, אהדורי מבעיא? אלא שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם (אפילו אינו נכבד)?

אימא סיפא: 'ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב' משיב מחמת מאי?:

אילימא מפני היראה, השתא משאל שאיל, אהדורי מבעיא? אלא מפני הכבוד? היינו דרבי יהודה, דתנן 'רבי יהודה אומר: באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם'?

חסורי מחסרא (דהוה ליה למתני בתרווייהו 'אין צריך לומר', ותו ליכא למקשי מידי) והכי קתני: בפרקים שואל מפני הכבוד ואין צריך לומר שהוא משיב, ובאמצע שואל מפני היראה ואין צריך לומר שהוא משיב - דכרי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד,

(ברכות יד, א)

ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם.
 תניא נמי הכי: 'הקורא את שמע ופגע בו רבו או גדול הימנו
 בפרקים - שואל מפני הכבוד ואין צריך לומר שהוא משיב; ובאמצע
 שואל מפני היראה ואין צריך לומר שהוא משיב - דברי רבי מאיר;
 רבי יהודה אומר: באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד,
 ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם.'

בעא מיניה אחי (כך שמו), תנא דבי רבי חייא (שהיה שונה בבית רבי חייא)
 מרבי חייא: בהלל ובמגילה מהו שיפסיק (לשאלת שלום)? : אמרינן קל
 וחומר: קרית שמע דאורייתא פוסק, הלל דרבנן מבעיא? או דלמא
 פרסומי ניסא עדיף?
 אמר ליה: פוסק ואין בכך כלום.

אמר רבה: ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל (שהוא חובה לכל אדם, והם אחד
 ועשרים יום בשנה, כדאמרינן במסכת ערכין (י)), בין פרק לפרק פוסק, באמצע הפרק
 אינו פוסק; וימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל אפילו באמצע
 הפרק פוסק.
 איני! והא רב בר שבה איקלע לגביה דרבינא, וימים שאין היחיד
 גומר את ההלל הוה, ולא פסיק ליה?
 שאני רב בר שבה דלא חשיב עליה דרבינא [שרבינא יפסיק בגללו].

בעי מיניה אשיאן, תנא דבי רבי אמי מרבי אמי: השרוי בתענית,
 מהו שיטעום (את התבשיל לדעת אם צריך מלח או תבלין)? : אכילה ושתיה קביל
 עליה, והא ליכא? או דילמא הנאה קביל עליה והא איכא?
 אמר ליה: טועם ואין בכך כלום.
 תניא נמי הכי: 'מטעמת' (טעימת תבשיל) אינה טעונה ברכה, והשרוי
 בתענית טועם ואין בכך כלום.
 עד כמה?

רבי אמי ורבי אסי טעמי עד שיעור רביעתא (רביעית הלוג).

אמר רב: כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל - כאלו עשאו במה,
 שנאמר (ישעיהו ב, כב) 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תקרי
 בְּמָה אלא בְּמָה (חדלו לכם מן האדם: כשיש לכם לעסוק בכבוד המקום - אל תתעסקו בכבוד אדם, דאי
 לאו הכי למה ליה לחדול);
 ושמואל אמר: במה חשבתו לזה ולא לאלוה (ושמואל לא דריש לשון בְּמָה אלא
 כמשמעו: בְּמָה חשבתו לזה שהקדמת כבודו לכבודי)?
 מתיב רב ששת: 'בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב' (והא קרית שמע קודם
 תפלה הוא, וקתני 'שואל')! ?
 תרגמה רבי אבא (להא דרב ושמואל דאסרי): במשכים לפתחו (אבל פגעו בדרך -
 שואל).

אמר רבי יונה אמר רבי זירא: כל העושה חפציו קודם שיתפלל -
 כאלו בנה במה.
 אמר ליה: במה אמרת?
 אמר ליה: לא, אסור קא אמינא, וכדרב אידי בר אבין דאמר רב
 אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: אסור לו לאדם לעשות
 חפציו קודם שיתפלל, שנאמר (תהלים פה, יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו' (צדק =
 תפלה: שמצדיקו לבוראו, והדר וישם פעמיו לדרך חפציו).

ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: כל המתפלל ואחר
 כך יוצא לדרך - הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר (תהלים פה, יד) 'צדק לפניו
 יהלך וישם לדרך פעמיו'.

<ו> אמר רבי יונה אמר רבי זירא: כל הלן שבעת ימים בלא חלום -
 נקרא רע, שנאמר (משלי יט, כג) [יראת ה' לחיים] וְשֹׁבֵעַ יֵלֵין בִּלְיָפְקָד רַע; אל תקרי שְׁבַע
 אלא שְׁבַע (אלא שבע ילין בל יפקד מן השמים בחלום - הרי הוא רע, לכך אין משגיחין לפקדו).

אמר ליה רב אחא בריה דרבי חייא בר אבא: הכי אמר רבי חייא
אמר רבי יוחנן: כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן - אין מבשרין
אותו בשורות רעות, שנאמר (משלי יט, כג) [יראת ה' לחיים] וְשָׁבַע יֵלֵן בִּלְיָפְקָד רַע.

אלו הן בין הפרקים וכו':
אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה דאמר בין
אלהיכם לאמת ויציב לא יפסיק.
אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: מאי טעמיה דרבי יהודה? - דכתיב

(ברכות יד, ב)
(ירמיהו י, י) 'וה' אלהים אמת [הוא אלקים חיים ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ולא יכלו גוים זעמו] ('וה' אלהים
אמת' - לכך אין מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לאמת).

חוזר ואומר 'אמת' או אינו חוזר ואומר 'אמת'?
אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: חוזר ואומר 'אמת'.
רבה אמר: אינו חוזר ואומר 'אמת'.
ההוא דנחית קמיה דרבה, שמעיה רבה דאמר 'אמת' 'אמת' תרי
זימני; אמר רבה: כל אמת אמת תפסיה להאי (ריהטא של אמת תפסתו לזה)
[בלעג].

אמר רב יוסף: כמה מעליא הא שמעתתא (דב שמואל בר יהודה): דכי אתא
רב שמואל בר יהודה אמר: אמרי במערבא: ערבית (קרית שמע של ערבית אין
קורין בה פרשת ציצית כולה, לפי שאין מצות ציצית בלילה, אבל מתחילין אותה ומפסיקים בה ומדלגים
ואומרים) - "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם" - אמת".
אמר ליה אביי: מאי מעליותא? והא אמר רב כהנא אמר רב: 'לא
יתחיל (אין צריך להתחיל 'ויאמר' ערבית), ואם התחיל - גומר'; וכי תימא
'ואמרת אליהם' לא הוי התחלה, והאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב:
'דבר אל בני ישראל' לא הוי התחלה, 'ואמרת אליהם' הוי התחלה!?
אמר רב פפא: קסברי במערבא 'ואמרת אליהם' נמי לא הויא התחלה, עד
דאמר 'ועשו להם ציצית'.

אמר אביי: הלכך אנן אתחולי מתחלינן - דקא מתחלי במערבא,
וכיון דאתחלינן - מגמר נמי גמרינן, דהא אמר רב כהנא אמר רב
'לא יתחיל, ואם התחיל - גומר'.
חייא בר רב אמר: אמר 'אני ה' אלהיכם' (דהיינו פרשת ציצית) - צריך לומר
'אמת' (כדכתיב 'וה' אלהים אמת' (ירמיהו י, י)); לא אמר 'אני ה' אלהיכם' - אינו צריך
לומר 'אמת'.

והא בעי לאדכורי יציאת מצרים (דתנן (לעיל יב): 'מזכירין יציאת מצרים בלילות' ואי לא
אמר 'אמת ואמונה', ולא אמר פרשת ציצית - היכי מדכר יציאת מצרים)?
דאמר הכי: מודים אנחנו לך ה' אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים
ופדיתנו מבית עבדים ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושרנו לך
(מי כמכה באלים וגו') מלכותך ראו בניך עד 'גאל ישראל' ו'השכיבנו'.

אמר רבי יהושע בן קרחה למה קדמה פרשת שמע [ל'והיה אם שמע']? - כדי
שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצות; 'והיה אם
שמע' ל'ויאמר' - ש'והיה אם שמע' נוהג בין ביום ובין בלילה, 'ויאמר' אינו
נוהג אלא ביום בלבד]:

תניא: 'רבי שמעון בן יוחי אומר: בדין הוא שיקדים 'שמע' ל'והיה
אם שמע': שזה ללמוד (ודברת בס) וזה ללמד (ולמדתם אותם את בניכם; ואם לא למד
תחלה - היאך ילמד את בניו?); 'והיה אם שמע' ל'ויאמר': שזה ללמוד וזה לעשות
(ויאמר אין בה אלא עשייה).

אטו 'שמע' ללמוד אית ביה, ללמד ולעשות לית ביה? והא כתיב
'ושננתם' 'וקשרתם' 'וכתבתם'! ותו: 'והיה אם שמע' ללמד הוא דאית
ביה, ולעשות לית ביה? והא כתיב 'וקשרתם' (דתפילין) 'וכתבתם' (דמזוזה
- עשייה היא)!?

אלא הכי קאמר: בדין הוא שתקדם 'שמע' ל'והיה אם שמע': שזה ללמוד
וללמד ולעשות; 'והיה אם שמע' ל'ויאמר': שזה יש בה ללמד ולעשות,
'ויאמר' אין בה אלא לעשות בלבד.
ותיפוק ליה מדרבי יהושע בן קרחה?

חדא ועוד קאמר: חדא - כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו עול מצות; ועוד: משום דאית בה הני מילי אחרנייתא.

רב משי ידיה וקרא קרית שמע ואנח תפילין וצלי (פעם אחת ראוהו שעשה כן).

והיכי עביד הכי (שהקדים קרית שמע לתפילין)? והתניא 'החופר כוך למת כקבר' ('כוך' = קבר שחופרין בקירות מערה, ארכו ארבעה ורחבו שבעה טפחים; [המערה = 'קבר'] - פטור מקרית שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה; הגיע זמן קרית שמע - עולה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קרית שמע ומתפלל)?

הא - גופא קשיא: רישא אמר פטור, וסיפא חייב?
הא לא קשיא: סיפא בתרי (והכי קאמר: אם שנים הם - מניח את חבירו חופר והוא עולה ומקיים מצות קרית שמע ותפילין ותפלה, וחוזר למלאכה, וחבירו יעלה ויניח תפילין ויקרא קרית שמע ויתפלל) ורישא בחד.

מכל מקום קשיא לרב (תפילין קודמים לקרית שמע)?
רב - כרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה, דאמר 'עול מלכות שמים תחלה ואחר כך עול מצות' (דהנחת תפילין - עול מצוה הוא).
אימר דאמר רבי יהושע בן קרחה להקדים קריאה לקריאה ('שמע' שהוא קבלת מלכות שמים ל'היה אם שמוע' שהוא קבלת עול מצות), קריאה לעשיה מי שמעת ליה? ותו: מי סבר ליה כרבי יהושע בן קרחה? והאמר רב חייא בר אשי: 'זמנין סגיאיין הוה קאימנא קמיה דרב, ומקדים (משכים) ומשי ידיה ומברך (על התורה) ומתני לן פרקין ומנח תפילין והדר קרי קרית שמע' (אלמא מקדים הוא לעסוק בתורה, דהיינו עשייה דמצוה מקמי מלכות שמים)! וכי תימא: בדלא מטא זמן קרית שמע - אם כן מאי אסדהתיה דרב חייא בר אשי?

לאפוקי ממאן דאמר 'למשנה אין צריך לברך' - קא משמע לן דאף למשנה נמי צריך לברך.
מכל מקום קשיא לרב?

שלוחא הוא דעוית (השליח קלקל: שאיחר להביא לו תפילין מעיקרא, והגיע זמן קרית שמע והוזק לקרות כדי שלא יעבור הזמן, וכי מטי שלוחא דתפילין - אנחינהו).

אמר עולא: כל הקורא קרית שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו ('בעצמו' לישנא מעליא; תלמידי דבנו יונה: שאומר שיש להניח תפילין והוא אינו מניח).
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כאילו הקריב עולה בלא מנחה (שחייבו הכתוב להקריב עמה, שנאמר (במדבר כח), ועשירית האיפה וגו' - אף הקורא ואינו מקיים אינו גומר את המצוה) וזבח בלא נסכים. (נסכים הוא היין המתנסך על גבי המזבח אחר העולה והזבח, דכתיב ונסכיהם חצי ההין וגו' (שם) [פסוק יד; ## אך גם שם מדבר בעולות!]); והוא הדין דמצי למימר 'כאילו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים', דהא עולה נמי טעונה נסכים, אלא לישנא דקרא נקט: עולה ומנחה זבח ונסכים [ויקרא כג, לז]).
ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה -

(ברכות טו, א)

יפנה (לנקיבו) ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קרית שמע ויתפלל, וזו היא מלכות שמים שלמה.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קרית שמע ומתפלל - מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב (תהלים כו, ו) ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'.

אמר ליה רבא: לא סבר לה מר כאילו טבל, דכתיב 'ארחץ' ולא כתב 'ארחץ... כפי' (ארחץ משמע ארחץ כל הגוף, ולא כתיב 'ארחץ כפי' - לדרשה אתא: לומר שמעלה עליו שכר רחיצת כפיו כאלו טבל כל גופו)?

אמר ליה רבינא לרבא: חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנח ידיו בעפר ובצורור ובקסמית (קיסם).

אמר ליה: שפיר קאמר, מי כתיב 'ארחץ במים'? 'בנקיון' כתיב: כל מידי דמנקי, דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא; והני מילי לקרית שמע (בעידנא דקרית שמע, שזמנה קבוע - פן יעבור הזמן), אבל לתפלה (דכל היום זמנה הוא) מהדר (צריך למהדר אמיא), ועד כמה? - עד פרסה;

והני מילי לקמיה, אבל לאחריה אפילו מיל אינו חוזר; ומינה:
מיל הוא דאינו חוזר, הא פחות ממיל חוזר.

משנה:

הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו – יצא;
רבי יוסי אומר: לא יצא.
קרא ולא דקדק באותיותיה (לפרשן יפה בשפתיו);
רבי יוסי אומר יצא;
רבי יהודה אומר: לא יצא.
הקורא למפרע לא יצא.
קרא וטעה – יחזור למקום שטעה.

גמרא:

מאי טעמא דרבי יוסי?

משום דכתיב 'שמע': השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו;
ותנא קמא סבר 'שמע' – בכל לשון שאתה שומע;
ורבי יוסי?

תיתי שמע מינה (כי דרשת נמי 'שמע' – בכל לשון שאתה שומע) – שמע מינה נמי דצריך להשמיע
לאזנו).

תנן התם [תרומות פ"א מ"ב]: 'חרש המדבר ואינו שומע' – לא יתרום (לפי שאינו
שומע הברכה שהוא מברך עליה), ואם תרם – תרומתו תרומה' מאן תנא חרש
המדבר ואינו שומע דיעבד אין, לכתחלה לא?
אמר רב חסדא: רבי יוסי היא, דתנן 'הקורא את שמע ולא השמיע
לאזנו' – יצא, דכרי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: לא יצא (אפילו
בדיעבד): עד כאן לא קאמר רבי יוסי 'לא יצא' אלא גבי קרית
שמע, דאורייתא, אבל תרומה – משום ברכה הוא, וברכה דרבנן
(דאמור רבנן (פסחים ט): 'כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן'), ולא בברכה תליא
מילתא!

וממאי דרבי יוסי היא (קסלקא דעתא: האי דמוקמי לה כרבי יוסי – משום דסבירא לן דרבי
יהודה לכתחלה נמי מכשיר)? דילמא רבי יהודה היא, ואמר גבי קרית שמע
נמי דיעבד אין, לכתחלה לא? תדע דקתני 'הקורא' – דיעבד אין,
לכתחלה לא!

אמרי: האי דקתני 'הקורא' – להודיעך כחו דרבי יוסי, דאמר
דיעבד נמי לא (דאפילו דיעבד נמי לא יצא); דאי רבי יהודה, אפילו לכתחלה
נמי יצא; במאי אוקימתא – כרבי יוסי? ואלא הא דתניא 'לא יכרך
אדם ברכת המזון בלבו' (שלא השמיע לאזנו), ואם כירך – יצא, מני? לא
רבי יוסי ולא רבי יהודה, דאי רבי יהודה – הא אמר לכתחלה נמי
יצא, אי רבי יוסי – דיעבד נמי לא (דהא ברכת המזון – דאורייתא היא: ואכלת
ושבעת וברכת (דברים ח"ט)!?! אלא מאי, רבי יהודה, ו (קרית שמע) דיעבד – אין,
לכתחלה לא (והא דתרומה וברכת המזון – דרבי יהודה)! אלא הא דתני רבי יהודה
בריה דרבי שמעון בן פזי 'חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה'
– מני? לא רבי יהודה ולא רבי יוסי: אי רבי יהודה – הא אמר
דיעבד אין, לכתחלה לא! אי רבי יוסי – הא אמר דיעבד נמי לא!?!
אלא לעולם רבי יהודה, ואפילו לכתחלה נמי (והא דרבי יהודה בריה דרבי
שמעון בן פזי – רבי יהודה היא; ודתרומה – רבי יוסי היא, ומודה הוא דברכות דרבנן דיעבד שפיר דמי, והא
דברכת המזון – רבי יהודה היא משמיה דרביה: רבי אלעזר בן עזריה, דאומר צריך שישמיע לאזנו; וכל 'צריך' –
לכתחלה משמע, הא דיעבד שפיר דמי), ולא קשיא: הא דידיה הא דרביה, דתנן
[נראה צ"ל 'דתניא']: 'רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה:
הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו, שנאמר (דברים ט"ז) שמע ישראל ה' אלהינו
ה' אחד'. אמר ליה רבי מאיר: הרי הוא אומר 'אשר אנכי מצוך היום על
לבבך' – אחר כונת הלב הן הן הדברים (ואפילו לכתחלה נמי אינו צריך)!
השתא דאיתת להכי (דאשמעת לן פלוגתא דרבי מאיר) – אפילו תימא רבי יהודה
(דאמר בקרית שמע נמי 'יצא': דיעבד אין לכתחלה לא, והא דברכת המזון ודתרומה רבי יהודה היא)
כרביה סבירא ליה, (ודקא קשיא לך: דרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מני? –) ולא
קשיא: הא (דמכשר לכתחלה) רבי מאיר, הא רבי יהודה.

תנן התם [מגילה פ"ב מ"ד]: 'הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן' [כאן 'חרש' הוא חרש המדבר, הרי קורא הוא]; ורבי יהודה מכשיר בקטן'; מאן תנא חרש דיעבד נמי לא (דקתני גבי שוטה)? אמר רב מתנה: רבי יוסי היא, דתנן 'הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו' - יצא, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: לא יצא' ('לא יצא' דיעבד הוא).

ממאי (ד'חוץ מחרש' דקאמר- דיעבד הוא) דרבי יוסי היא ודיעבד נמי לא (דפסיל דיעבד)?

(ברכות טו, ב)

דילמא רבי יהודה היא ולכתחלה הוא דלא, הא דיעבד שפיר דמי (ובהא איכא למימר דאפילו רבי יהודה מודה, דלא שמעינן דפליג בקרית שמע אלא דיעבד)? לא סלקא דעתא, דקתני חרש דומיא דשוטה וקטן: מה שוטה וקטן דיעבד נמי לא - אף חרש דיעבד נמי לא. ודילמא הא כדאיתא והא כדאיתא? ומי מצית לאוקמה כרבי יהודה? והא מדקתני סיפא 'רבי יהודה מכשיר בקטן' - מכלל דרישא לאו רבי יהודה היא! ודילמא כולה רבי יהודה היא, ותרי גווני קטן, וחסורי מחסרה והכי קתני: 'הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן' (והא כדאיתא והא כדאיתא); במה דברים אמורים (דקטן לכתחלה לא)? - בקטן שלא הגיע לחנוך, אבל קטן שהגיע לחנוך (הגיע לחנוך מצות, כגון בן תשע ובן עשר, כדאמרין ביומא פרק בתרא (פב)). - אפילו לכתחלה כשר, דברי רבי יהודה, שרבי יהודה מכשיר בקטן'?

במאי אוקימתא (למתניתין דמגילה)? - כרבי יהודה, (ואשמעת לן דכי אמר רבי יהודה 'בקרית שמע יצא') ודיעבד אין, לכתחלה לא; אלא הא דתני רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי 'חרש המדבר ואינו שומע' - תורם לכתחלה' (ואף על פי שהוא צריך לברך ואין אזניו שומעות) - מני?: לא רבי יהודה ולא רבי יוסי: אי רבי יהודה, דיעבד אין לכתחלה לא, אי רבי יוסי דיעבד נמי לא!

אלא מאי?: רבי יהודה, ואפילו לכתחלה נמי (אלא מאי בעית למימר?: דרבי יהודה היא, דקרית שמע אפילו לכתחלה קאמר, כי היכי דתיקו הא דרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי אליביה, והאי דאפליגו בדיעבד - להודיען כחו דרבי יוסי)? אלא הא דתניא 'לא יכרך אדם ברכת המזון בלבו, ואם כירך - יצא', מני? לא רבי יהודה ולא רבי יוסי: אי רבי יהודה - הא אמר אפילו לכתחלה נמי, ואי רבי יוסי, הא אמר אפילו דיעבד נמי לא!?

לעולם רבי יהודה היא, ואפילו לכתחלה נמי (מכשיר), ולא קשיא: הא דידיה (והא דתורם לכתחלה - רבי יהודה) הא (דברכת המזון) דרביה (דאמר רבי יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה 'צריך להשמיע לאזנו'; והאי לישינא - לכתחלה משמע, אבל דיעבד - יצא) (ודמגילה - רבי יוסי היא, ואפילו דיעבד נמי פסיל), דתניא: 'אמר רבי יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה: הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו, שנאמר 'שמע ישראל'. אמר לו רבי מאיר: הרי הוא אומר 'אשר אנכי מצוך היום על לבבך' - אחר כונת הלב הן הן הדברים'.

השתא דאית להכי (דאשמעתן הא פלוגתא דרבי מאיר) - אפילו תימא רבי יהודה (דאמר בקרית שמע יצא דיעבד אין, לכתחלה לא) כרביה סבירא ליה, ולא קשיא: הא רבי יהודה (ומתניתין דמגילה - לכתחלה היא דפסלה לחרש, ורבי יהודה היא, והא דברכת המזון נמי רבי יהודה היא) הא (ודקא קשיא לן דרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מני? -) רבי מאיר (דמכשיר לכתחלה).

אמר רב חסדא אמר רב שילא: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה [שלכתחילה צריך להשמיע לאזנו], והלכה כרבי יהודה (דקרית שמע שלא השמיע לאזנו - יצא).

וצריכא: דאי אשמעינן 'הלכה כרבי יהודה', הוה אמינא 'אפילו לכתחלה' (הוה אמינא דרבי יהודה לכתחלה נמי אמר, והאי דאפליג דיעבד - משום דרבי יוסי) - קא משמע לן 'הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה', ואי אשמעינן 'הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה', הוה אמינא צריך ואין לו תקנה (אפילו בדיעבד) - קא משמע לן הלכה כרבי יהודה.

אמר רב יוסף: מחלוקת בקרית שמע, אבל בשאר מצות (בכל הברכות) - דברי הכל לא יצא, דכתיב (דברים כז, ט) [וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל לאמר] הסכת ושמע ישראל [היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך]!
 מיתבי: 'לא יכרך אדם ברכת המזון בלבד, ואם כירך - יצא'!
 אלא אי אתמר - הכי אתמר: אמר רב יוסף: מחלוקת בקרית שמע, דכתיב 'שמע ישראל', אבל בשאר מצות - דברי הכל יצא.
 והכתיב (דברים כז, ט) [וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל לאמר] הסכת ושמע ישראל [היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך] ?
 ההוא (הסכת ושמע) - בדברי תורה כתיב (כדאמרין בפרק 'הרואה' (דף סג:)) 'כתתו עצמכם על דברי תורה'.

קרא ולא דקדק באותיותיה (שמגמגם):
 אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: הלכה כדברי שניהם להקל (הלכה כרבי יהודה דלא בעי שמיעה, והלכה כרבי יוסי דלא בעי דקדוק).
 ואמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: מאי דכתיב (משלי ל, טו) [לעלוקה שתי בנות הב] שלש הנה לא תשבענה [ארבע לא אמרו] (משלי ל, טז) שאול ועצר רחם [ארץ לא שבעה מים ואש לא אמרה הון] הון וכי מה ענין שאול אצל רחם? - אלא לומר לך: מה רחם מכניס ומוציא (רחם מכניס הזרע ומוציא הולד) - אף שאול (קבר) מכניס ומוציא; והלא דברים קל וחומר: ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכניסין בו בקולי קולות (של בכי ומספד) - אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות! מכאן תשובה לאומרים אין תחית המתים מן התורה.

תני רבי אושעיא קמיה דרבא: וכתבתם (דברים ו, ט; דברים יא, כ) (שתהא כתיבה תמה ושלמה): הכל בכתב, אפילו צואות (שבפרשה, כגון 'וקשרתם...' 'וכתבתם...' - צריך לכתוב בתפילין ומזוזות).
 אמר ליה: דאמר לך (הא דאצטריך ליה קרא לרבות צואות לכתובה) - מני? רבי יהודה היא דאמר גבי סוטה (גבי כתיבת פרשת סוטה): אלו כותב, צואות אינו כותב (כגון: והשביע אותה הכהן ואמר הכהן דתנן (סוטה דף יז) 'רבי יהודה אומר: כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה' (במדבר ה, כא)), והתם הוא, דכתיב (במדבר ה, כג) וכתב את האלות האלה [ומחה אל מי המרים] אבל הכא דכתיב 'וכתבתם' - אפילו צואות נמי?
 אטו טעמיה דרבי יהודה משום דכתיב 'וכתב'? טעמיה דרבי יהודה משום דכתיב '[ה]אלות' (דמשמע מיעוטא): אלו - אין, צואות - לא (הא לא כתיב מיעוטא - הוה משמע כולה מלתא, מ'וכתב', והכא - דליכא מיעוטא - למה ליה לדבויינהו מוכתבתם)!
 אצטריך: סלקא דעתך אמינא 'נילף כתיבה כתיבה מהתם: מה התם אלו אין צואות לא - אף הכא נמי צואות לא? כתב רחמנא 'וכתבתם' - אפילו צואות.

תני רב עובדיה קמיה דרבא: ' (דברים יא, יט) ולמדתם [אתם את בניכם לדבר בס בשבת בביתך ובלכתך בדרך ובשכנך ובקומך] - שיהא למודך תם: שיתן ריוח בין הדבקים. ('הדבקים' = תיבות המדובקות זו בזו אם אינן מפרידן: כשהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה שמלפניה נגמרת - הוא קורא אותן שתי אותיות באות אחת, אם אינו מתעסק ליתן ריוח ביניהן, כדמפרש רבא):
 עני רבא בתריה: כגון 'על לבבך' 'על לבבכם' 'בכל לבבך' 'בכל לבבכם' 'עשב בשדך' 'ואבדתם מהרה' 'הכנף פתיל' 'אתכם מארץ'.

אמר רבי חמא ברבי חנינא: כל הקורא קרית שמע ומדקדק באותיותיה - מצננין לו גיהנם, שנאמר (תהלים סח, טו) בְּפֶרֶשׁ שְׂדֵי מַלְכִים בָּהּ תִּשְׁלַג בְּצַלְמוֹן: אל תקרי 'בְּפֶרֶשׁ' אלא 'בפרש', אל תקרי 'בְּצַלְמוֹן' אלא בצלמות (אם תפרש שדי, ותבדיל תיבות של מלכות שמים [טא] 'מלכים בה תשלג בצלמוֹן: התורה אשר בה מלכים ימלוכו - תשלג ותצנן לך את צל המות) !

ואמר רבי חמא ברבי חנינא: למה נסמכו

(ברכות טז, א)
 אהלים לנחלים, דכתיב (במדבר כד, ו) כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע [ה' כארזים עלי מים]? (כנחלים נטיו - כאהלים נטע) - לומר לך: מה נחלים מעלין את האדם

מטומאה לטהרה - אף אהלים (בתי מדרשות) מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות. (אהלים - לשון נטיעה נופלת בהם, שנאמר ויטע אהלי אפדנו (דניאל יא, מה).)

הקורא למפרע לא יצא [קרא וטעה - יחזור למקום שטעה]:
רבי אמי ורבי אסי הוו קא קטריין ליה גננא (קושרין לו חופה להשיאו אשה)
לרבי אלעזר אמר להו: אדהכי והכי איזיל ואשמע מלתא דבי מדרשא ואיתי ואימא לכו; אזל, אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרבי יוחנן:
'קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה: באמצע הפרק יחזור לראש (כגון שהיה יודע שבפרק זה טעה, ודלג, אבל אינו יודע באיזה מקום בו טעה), בין פרק לפרק (שיודע שגמר הפרשה וצריך להתחיל פרשה אחרת, ואינו יודע באיזה מהן) יחזור לפרק ראשון (להפסק ראשון 'והיה אם שמוע'), בין כתיבה לכתיבה (שיודע שצריך לומר 'וכתבתם' ואינו יודע אם ראשון אם שני) יחזור לכתיבה ראשונה; אמר ליה רבי יוחנן (לתנא): לא שנו אלא שלא פתח ב'למען ירבו ימיכם' אבל פתח ב'למען ירבו ימיכם' - סרכיה נקט ואתי (אין לטעות מכאן עד 'אמת ויציב', ואין צריך לחזור אלא לאמת', שהפרשה שגורה בפיו); אתא ואמר להו. אמרו ליה: אלו לא באנו אלא לשמוע דבר זה - דיינו.

משנה:

האומנין (שהם עסוקים במלאכתן בראש האילן או בראש הנדבך והגיע זמן קרית שמע) קורין בראש האילן ובראש הנדבך ('נדבך' = בנין של אבנים, כמו נדבכין די אבן גלל (עמ"ס ד, ט), מה שאינן רשאים לעשות כן בתפלה (דצלותא רחמי היא, ובעי כוונה, הלכך אין מתפללין בראש האילן ובראש הנדבך, דמסתפי דילמא נפלי: דאין יכולין לעמוד שם אלא על ידי הדחק, ומחמת בעתותא לא מצי מכווני);

חתן פטור מקרית שמע לילה הראשונה ועד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה; ומעשה ברבן גמליאל שנשא אשה וקרא לילה הראשונה; אמרו לו תלמידיו: למדתנו רבינו שחתן פטור מקרית שמע? אמר להם: איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים אפילו שעה אחת.

גמרא:

תנו רבנן [תוספתא ברכות פ"ב מ"ח]: 'האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך, ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה (בזמן שעוסקין בהן, מפני שענפיהם מרובים ויכולין לעמוד שם שלא בדוחק, ואין שם פחד - ליפול לפיכך מתפללין בראשם), ושאר כל האילנות (אין מתפללין) יורדים למטה ומתפללין; ובעל הבית בין כך ובין כך (כלומר: בין מתאנה בין משאר אילנות) יורד למטה ומתפלל (דהא אינו משועבד למלאכה שהוא ברשות עצמו), לפי שאין דעתו מיושבת עליו (מבעותו; ואם הקלו אצל פועלים מפני בטול מלאכה - לא הקלו אצל בעל הבית)'
רמי ליה רב מרי ברה דבת שמואל (בכמה מקומות קרי ליה 'בר רחל', ובת שמואל היתה ונשבת לבין העמים, כדאמר בכתובות (דף כג.), ובא עליה אחד ונתעברה הימנו, ואחר כך נתייגר - ושמיה 'איסור', כדאמרינן בבבא בתרא (דף קמט.) 'דב מרי בריה - הורתו שלא בקדושה הוה', לכך לא היה נקרא על שם אביו) לרבא: תנן: 'האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך' (אפילו בזמן שהן עסוקין) - אלמא לא בעי כונה, ורמינהי: 'הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו, שנאמר 'שמע ישראל', ולהלן הוא אומר (דברים כו, ט) [וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל לאמר] הסכת ושמע ישראל [היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך]: מה להלן בהסכת אף כאן בהסכת! אשתיק.

אמר ליה: מידי שמיע לך בהא?

אמר ליה: הכי אמר רב ששת: והוא שבטלין ממלאכתן וקורין (כדי שיהו קורין בכוונה - רשאי להיבטל ממלאכתן), והתניא: 'בית הלל אומרים: עוסקין במלאכתן וקורין'?! לא קשיא: הא בפרק ראשון (פרשת 'שמע' בעי כוונה), הא בפרק שני.

תנו רבנן: 'הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית - קורין קרית שמע, ומבדכין לפניו ולאחריה (כתקונה וכן בזמן תפלה), ואוכלין פתן, ומבדכין לפניו ולאחריה, ומתפללין תפלה של שמונה עשרה; אבל אין יורדין לפני התיבה (אינן רשאים ליבטל ממלאכתן ולירד לפני התיבה לעשות שליח צבור שיש שם בטול מלאכה יותר מדאי) ואין נושאים כפיהם.'

והתניא: 'מעין י"ח' (הבינו לדעת דרכיך כו', שכולל י"א ברכות בברכה אחת, ושלש ראשונות ושלש אחרונות כהלכתן) ?

אמר רב ששת: לא קשיא: הא רבן גמליאל, הא רבי יהושע (דתנן בפרק 'תפלת השחר' (דף כח): 'רבן גמליאל אומר: בכל יום ויום מתפלל אדם י"ח ברכות; רבי יהושע אומר: מעין י"ח').

אי רבי יהושע, מאי איריא פועלים? אפילו כל אדם נמי! ?
אלא אידי ואידי רבן גמליאל ולא קשיא: כאן בעושים בשכרן (שנוטלין שכר פעולתן לבד טעודתן: צריכין למהר המלאכה ומתפללין מעין י"ח), כאן בעושים בסעודתן (בשביל האכילה לבדה - מתפללין י"ח), והתניא (בניחותא דיש חלוק בין עושים בשכר לעושים בסעודתן): 'הפועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל הבית - קורין קריאת שמע ומתפללין ואוכלין פתן, ואין מברכים לפניה (שאינה מן התורה) אבל מברכין לאחריה (שהיא מן התורה, דכתיב [דברים ח, י] ואכלת ושבעת וברכת (לקמן דף מח:)) שתיים; כיצד? - ברכה ראשונה כתקונה, שניה פותח בברכת הארץ וכוללין בונה ירושלים בברכת הארץ (שני ברכות באחת, שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות); במה דברים אמורים? - בעושים בשכרן, אבל עושים בסעודתן או שהיה בעל הבית מיסב עמהן - מברכין כתיקונה.

חתן פטור מק"ש:
תנו רבנן [על דברים י, ו]: 'בשבתך בביתך' - פרט לעוסק במצוה; 'ובלכתך בדרך' - פרט לחתן; מכאן אמרו: הכונס את הבתולה - פטור, ואת האלמנה - חייב' (כבר פירשתי בפרק ראשון (דף יא.)).

מאי משמע?
אמר רב פפא: כי דרך: מה דרך רשות - אף הכא נמי רשות.
מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי?
אם כן לימא קרא 'בלכת' מאי 'בלכתך' - שמע מינה בלכת דידך -
הוא דמחייבת, הא דמצוה - פטירת.

(ברכות טז, ב)
אי הכי, מאי איריא 'הכונס את הבתולה' אפילו כונס את האלמנה נמי?

הכא טריד והכא לא טריד.
אי משום טרדא - אפילו טבעה ספינתו בים נמי, אלמה אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב 'אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר, שנאמר (יחזקאל כד, יז) [האנק דם מתים אבל לא תעשה] פארוך חבוש עליך [ונעליך תשים בגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל]' ?
אמרי: התם טרדא דרשות, הכא טרדא דמצוה.

משנה:
רחץ לילה הראשון שמתה אשתו (ונקברה בו ביום; ואף על פי שאבל אסור ברחיצה - הוא רחץ, כדאמר טעמא: "אסטניס אני" - והוא אדם מעונג ומפונק);
אמרו לו תלמידיו: למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ?
אמר להם: איני כשאר בני אדם; אסטניס אני.
וכשמת טבי עבדו - קבל עליו תנחומין; אמרו לו תלמידיו:
למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים?
אמר להם: אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר היה.
חתן, אם רוצה לקרות קרית שמע לילה הראשון - קורא;
רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הרוצה ליטול את השם - יטול.

גמרא:
מאי טעמא דרבן גמליאל?
קסבר אנינות לילה דרבנן, דכתיב (עמוס ח, י) [והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה ושמתי כאבל יחיד] ואחריתה כיום מר (ואף על פי שהיה ליל יום המיתה, וכתיבא אנינות באורייתא, דכתיב לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו, יד) ופחות מיום אחד אינו אנינות, דיילפי רבנן מ'ואחריתה כיום מר' - קסבר רבן גמליאל אין לילה של אחריו עם היום, אלא מדרבנן הוא, כשאר

ימי האבל), ובמקום אסטניס לא גזרו ביה רבנן. (פלוגתייהו דתנאי היא בזבחים דף צט: באנינות לילה אי מדאורייתא אי מדרבנן.)

וכשמת טבי עבדו נקבל עליו תנחומין; אמרו לו תלמידיו: למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים? אמר להם: אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר היה:]

תנו רבנן: 'עבדים ושפחות - אין עומדין עליהם בשורה' (כשחוזרים מבית הקברות היו עושים שורות סביב האבל, ומנחמין אותו; ואין שורה פחותה מעשרה) ואין אומרים עליהם ברכת אבליים (ברכת רחבה שמברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים ומברכין שם ברכת אבליים, והיא מפורשת בכתובות פרק ראשון (דף ח.)). ותנחומי אבליים; מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לנחמו; כיון שראה אותם - עלה לעלייה, ועלו אחריו; נכנס לאנפילון (בית קטן שלפני טרקלין הגדול) - נכנסו אחריו; נכנס לטרקלין - נכנסו אחריו; אמר להם: כמדומה אני שאתם נכונים בפושרים (כלומר: סבור הייתי שתבינו דבר ברמז מועט, שראיתם אותי סר מעליכם ליכנס לאנפילון), עכשיו אי אתם נכונים אפילו בחמי חמין: לא כך שניתי לכם 'עבדים ושפחות - אין עומדין עליהם בשורה' ואין אומרים עליהם ברכת אבליים ולא תנחומי אבליים, אלא מה אומרים עליהם? כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו "המקום ימלא לך חסרונך" - כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו "המקום ימלא לך חסרונך".

תניא אידך: 'עבדים ושפחות - אין מספידין אותן; רבי יוסי אומר: אם עבד כשר הוא - אומרים עליו "הוי" (לשון גניחה וצעקה)! איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו"! אמרו לו: אם כן מה הנחת לכשרים?'

תנו רבנן: 'אין קורין אבות (לישראל) אלא לשלשה (אברהם יצחק ויעקב, לאפוקי שבטים), ואין קורין אמהות אלא לארבע (שרה רבקה רחל ולאה)'. אבות מאי טעמא?: אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן, אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן? אלא: עד הכא חשיבי, טפי לא חשיבי.

תניא אידך: 'עבדים ושפחות - אין קורין אותם "אבא פלוני" ו"אמא פלונית" (לא בבניהם קאמר, אלא בשאר בני אדם, כעין שאנו קורין עכשיו "מר פלוני" "מרת פלונית" - כך היו רגילין לומר "אבא פלוני" ו"אמא פלונית"); ושל רבן גמליאל היו קורים אותם "אבא פלוני" ו"אמא פלונית"'. מעשה לסתור! משום דחשיבי.

אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב (תהלים סג,ה) כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי? 'כן אברכך בחיי' - זו קרית שמע; 'בשמך אשא כפי' - זו תפלה, ואם עושה כן - עליו הכתוב אומר (תהלים סג,ו) כמו חלב ודשן תשבע נפשי [ושפתי רננות יהלל פנ] (כן אברכך וכמו חלב ודשן - תרי קראי דסמיכי להדדי), ולא עוד אלא שנוחל שני עולמים (רננות - שתיים): העוה"ז והעולם הבא, שנאמר וּשְׁפָתַי רִנָּנוֹת יְהִלֵּל פִּי.

רבי אלעזר, בתר דמסיים צלותיה - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפורינו (בגורלנו) (## בדרך כלל בגמרא, פוריא = מטה) אהבה ואחיה ושלום וריעות, ותרבה גבולנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקוה (שתהא אחריתנו טובה ונראה מה שקוינו), ותשים חלקנו בגן עדן, ותקננו (לשון תקון) בחבר טוב ויצר טוב בעולמך, ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך (שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום, אלא כשנשכים בכל בקר נמצא לבבנו מייחל לך), ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה (כלומר: ספוק צרכנו וקורת רוחנו).

רבי יוחנן, בתר דמסיים צלותיה - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתציץ בבשתנו, ותביט ברעתנו (תדע ותתן לבך ברעה הבאה עלינו), ותתלבש ברחמך, ותתכסה בעוזך, ותתעטף בחסידותך, ותתאזר בחנינותך, ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך.

רבי זירא, בתר דמסיים צלותיה - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו.

רבי חייא, בתר דמצלי - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו.

רב, בתר צלותיה - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוץ עצמות, חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה.

רבי, בתר צלותיה - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים (שלא יתגרו ב'), ומעזות פנים (שלא יוציאו עלינו ממזרות), מאדם רע, ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשטן המשחית, ומדין קשה, ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית (שאינו מהול) - ואף על גב דקיימי קצוצי עליה דרבי (שהיו שוטרים עומדין במצות אנטונינוס להכות ולהנקם בכל העומדים עליו).

רב ספרא, בתר צלותיה - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום

(ברכות יז, א)

בפמליא של מעלה (בחבורת שרי האומות: שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם - תיכף יש קטטה בין האומות, כדכתיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרס (דניאל יב)), ובפמליא של מטה (בחבורת החכמים), ובין התלמידים העוסקים בתורתך, בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה; וכל העוסקין שלא לשמה - יהי רצון שיהו עוסקין לשמה.

רבי אלכסנדר, בתר צלותיה - אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה (בוזית אורה) ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל ידוה לבנו, ואל יחשכו עינינו. איכא דאמרי: הא - רב המנונא מצלי לה, ורבי אלכסנדר בתר דמצלי - אמר הכי: רבון העולמים! גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב (שאין אנו עושים רצונך)? - שאור שבעיסה (יצר הרע שבלבנו המחמיצנו) ושעבוד מלכיות; יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

רבא, בתר צלותיה - אמר הכי: אלהי! עד שלא נוצרתי איני כדאי (לא הייתי חשוב והגון להיות נוצר), ועכשיו שנוצרתי (מה חשיבותי?) - (הרי אני) כאלו לא נוצרתי; עפר אני בחיי, קל וחומר (שעפר אני) במיתתי; הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה; יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מרק (פְּלֶה וְהָתַם) ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים; - והיינו וידוי דרב המנונא זוטי ביומא דכפורי.

מר בריה דרבינא, כי הוה מסיים צלותיה - אמר הכי: אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה; פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי, ותצילני מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם, וכל החושבים עלי רעה - מהרה הפך עצתם וקלקל מחשבותם; יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

רב ששת, כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי - אמר הכי: רבון העולמים! גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו, ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי; יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני.

רבי יוחנן, כי הוה מסיים ספרא דאיוב (על שם שאיוב נפטר בשם טוב) - אמר הכי: סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם

עומדים; אשרי מי שגדל בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה: (קהלת ז, א) טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו.

מרגלא בפומיה דרבי מאיר (דבר זה רגיל בפיו): גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתך; נצור תורתי בלבך, ונגד עיניך תהיה יראתי; שמור פיך מכל חטא, וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון - ואני אהיה עמך בכל מקום.

מרגלא בפומיה דרבנן דיבנה: אני (העוסק בתורה) בריה וחברי (עם הארץ) בריה; אני מלאכתי בעיר (כלומר: נוחה מלאכתי ממלאכתו) והוא מלאכתי בשדה; אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתי; כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי (מתגדל לתפוס אומנותי) - כך אני איני מתגדר במלאכתי; ושם תאמר: אני מרבה והוא ממעיט (ושם תאמר: הדין עמו שאינו מתגדר במלאכתי, שאילו היה תופס אומנותי - לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי, והיה ממעיט ואין לו שכר) - שנינו: 'אחד המרבה ואחד הממעיט' (שיש לו שכר לממעיט כמו למרבה) - וכל כד שיכויין לבו לשמים' (ואצל קרבנות הוא, במנחות, בסופה [פ"ג מ"א]).

מרגלא בפומיה דאביי: לעולם יהא אדם ערום ביראה (להערים בכל מיני ערמה ליראת בוראו): (משלי טו, א) מענה רך משיב חמה [ודבר עצב יעלה אף], ומרבה שלום עם אחיו, ועם קרוביו, ועם כל אדם, ואפילו עם נכרי בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ויהא מקובל על הבריות; אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם - ואפילו נכרי בשוק.

מרגלא בפומיה דרבא: תכלית חכמה (עיקרה של תורה) - (שיהא עמה) תשובה ומעשים טובים: שלא יהא אדם קורא ושונה ובוועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם [תהלתו עמדת לעד]; 'לעושים' לא נאמר, אלא 'לעושיהם'; לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה; וכל העושה שלא לשמה (פירושו: שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר) - נוח לו שלא נברא (דבר פרק 'מקום שנהגו' [פסחים ג, א] אמרין: רבא רמי: כתיב [תהלים נז, א] עד שמים חסדך וכתיב [תהלים קח, ה] מעל השמים [חסדך]?) - כאן בעוסק שלא לשמה כו'; והתם איירי במקיים כדי שיכבדוהו, וכן משמע בירושלמי דפירקין).

מרגלא בפומיה דרב: לא כעולם הזה העולם הבא: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורביה, ולא משא ומתן, ולא קנאה, ולא שנאה, ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר (שמות כד, יא) [ואל אציל בני ישראל לא שלח ידו] ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שבעו מזיו השכינה כאילו אכלו ושתו); גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר (ישעיהו לב, ט) נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי (גדולה הבטחה - שהרי קראן שאננות ובוטחות); אמר ליה רב לרבי חייא: נשים במאי זכייין? באקרוי בנייהו לבי כנישתא (תינוקות של בית רבן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת), ובאתנוי גבריהו בי רבנן (בית המדרש, ששם שונים משנה וגמרא), ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן (ממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת).

כי הוּוּ מפטרי רבנן (זה מזה: שהיה נוטל רשות מחבירו לשוב לביתו ולארצו) מבי רבי אמי - ואמרי לה מבי רבי חנינא - אמרי ליה הכי: עולמך תראה בחייך (כל צרכיך תמצא), ואחריתך לחיי העולם הבא, ותקותך לדור דורים; לבך יהגה תבונה, פיך ידבר חכמות (בלשון ברכה היו אומרים), ולשונך ירחיש רננות; עפעפיך יישירו נגדך (לשון יושר: שתהא מבין בתורה כהלכה); עיניך יאירו במאור תורה, ופניך יזהירו כזוהר הרקיע; שפתותיך יביעו דעת, וכליותיך תעלוזנה מישרים, ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין.

כי הוּוּ מפטרי רבנן מבי רב חסדא - ואמרי לה מבי רבי שמואל בר נחמני - אמרו ליה הכי: (תהלים קמז, ד) אלופינו מסובלים [אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה

ברחבתנין] 'אלופינו מסובלים': רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר: חד אמר 'אלופינו' - בתורה, ו'מסובלים' - במצות; וחד אמר 'אלופינו' - בתורה ובמצות, ו'מסובלים' - ביסורים;

(ברכות יז, ב)
'אין פרץ' - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו אחיתופל;
'ואין יוצאת' - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול שיצא ממנו דואג האדומי;
'ואין צוחה' - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שיצא ממנו גחזי;
'ברחובותינו' - שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים
[כגון יש"ו הנוצרי].

(ישעיהו מו"ב) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה: רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר: כל העולם כולו נזונין בצדקה (בצדקתו של הקב"ה ולא בזכות שבידן) והם נזונין בזרוע (בזכות שבידם; ובצדיקים משתעי קרא, וקרי להו 'רחוקים מצדקתו של הקדוש ברוך הוא'); וחד אמר: כל העולם כולו נזונין בזכותם, והם אפילו בזכות עצמן אין נזונין (שאין להן כדי צרכיהם ומתפרנסים בקושי), כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת "כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. ופליגא דרב יהודה (דאיהו אמר: אבירי לב היינו רשעים), דאמר רב יהודה: מאן 'אבירי לב'? - גובאי טפשי ('גובאי' - שם אומה היא, בבבל; ובמסכת קדושין (פ"ד דף ע:)) אמרינן שהיו מן הנתינים).

אמר רב יוסף: תדע, דהא לא איגייר גיורא מינייהו! אמר רב אשי: בני מתא מחסיא - 'אבירי לב' נינהו, דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא (שהיו נאספים שם ישראל באדר לשמוע בהלכות הפסח מדרש דרב אשי, ובאלול לשמוע הלכות החג) ולא קמגייר גיורא מינייהו!

חתן אם רוצה לקרות [קריית שמע לילה הראשון - קורא; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הרוצה ליטול את השם - יטול (אם לא הוחזק חכם וחסיד לדבים - אין זה אלא גאווה: שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו)].

למימרא דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא? והא איפכא שמעינן להו, דתנן [פסחים פ"ד מ"ה]: 'מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין; וכל מקום תלמידי חכמים בטלים; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם'; קשיא דרבנן אדרבנן, קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל! אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה.

רב שישא בריה דרב אידי אמר: לעולם לא תחליף; דרבנן אדרבנן לא קשיא: קריית שמע, כיון דכולי עלמא קא קרו ואיהו נמי קרי - לא מיחזי כיוהרא; הכא - כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא קא עביד - מיחזי כיוהרא; דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא: קשיא: התם - בכוונה תליא מילתא, ואנן סהדי דלא מצי לכווני דעתיה; אבל הכא - הרואה (הרואה אותו שאינו עושה מלאכה אינו מבין שמחמת תשעה באב הוא בטל אלא) אומר: "מלאכה הוא דאין לו": פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא (אף בימי מלאכה).

הדרן עלך היה קורא